

sytuacja jest specyficzna i można się zgodzić, że duża część skarbów istotnie ma genezę wojenną. Najpewniejsze jest to w stosunku do tych zespołów, które zostały odkryte w dobrze datowanych warstwach destrukcyjnych. Co do niektórych innych można mieć wątpliwości, zwłaszcza jeśli postulowane daty ukrycia są trochę na siłę dopasowywane do dat wydarzeń historycznych.

Nowy tom poświęcony bizantyjskim skarbowi monetarnym w znacznym więc stopniu zwiększa naszą wiedzę o najstarszej historii pieniądza bizantyjskiego. Największym walorem tej pracy jest zestawienie, skartowanie i skomentowanie bardzo licznego i różnorodnego materiału. Określenia monet zostały zweryfikowane według obecnego stanu wiedzy a utworzona baza danych pozwoliła na uzyskanie informacji daleko przekraczających problem obiegu pieniężnego. To, że ta trudna i żmudna praca, wykonywana przez wiele lat przez liczny zespół międzynarodowy, została doprowadzona do końca, jest niewątpliwym sukcesem lidera w osobie Cécile Morrisson.

Stanisław Suchodolski

RYSZARD KIERSNOWSKI, *Historia — pieniądź — herb. Opera selecta*, red. Stefan K. Kuczyński, Stanisław Suchodolski, Warszawa 2008, ss. 548.

Publikacja dzieł wybranych zmarłego niedawno profesora Ryszarda Kiersnowskiego jest pozycją ważną i potrzebną. Ograniczone możliwości wydawnicze Instytutu Historii PAN spowodowały, że ogromny i bardzo różnorodny dorobek Profesora mógł zostać przedstawiony tylko w niewielkim fragmencie. Dokonywany przez wydawców, prof. Stefana Kuczyńskiego i prof. Stanisława Suchodolskiego, wybór tekstów jest bardzo przemyślany. Jak informują we wstępie, przyświecała im idea zaprezentowania z jednej strony wszystkich pól zainteresowań Profesora, z drugiej przedstawienie prac o fundamentalnym znaczeniu dla danej dziedziny badań. Ostatecznie znalazło się w omawianym tomie 29 tekstów, które zostały zgrupowane w czterech częściach. Co ważne, wybór ten został zaakceptowany przez Autora.

Prolog wypełnia esej *Kłopoty z numizmatyką* wygłoszony w czasie jubileuszu profesora Zbigniewa Perzanowskiego w Krakowie

w 1993 r. Jest to na poły autobiograficzny tekst, w którym Profesor zawarł własną definicję numizmatyki będącą w jego opinii „nauką o monecie jako źródle poznania historycznego”. Snute wspomnienia na temat własnych studiów i odkryć są jednocześnie swego rodzaju historią powojennych badań numizmatycznych, jak również dobrą ilustracją wpływających na nie pozanaukowych uwarunkowań, z którymi nieraz przyszło mu się zmierzyć.

Następna część zawiera jedenaście tekstów na temat monety polskiej XIII i XIV wieku oraz artykuł poświęcony najdawniejszym monetom litewskim. Jest to swoista rekonstrukcja zapowiadanej, a nigdy nie wydanej drugiej części pracy *Wielka Reforma Monetarna XIII–XIV wieku*.

W części „Varia numismatica” zawarto dziewięć artykułów o bardzo różnorodnej tematyce: od ogólnych prac na temat systematyki źródeł numizmatycznych i związków numizmatyki z archeologią, przez studia monograficzne prezentujące rozmaite zagadnienia, do dwóch prac poświęconych Joachimowi Lelewelowi i Kazimierzowi Stronczyńskiemu.

W czwartej części znalazły się prace historyczne i heraldyczne z czasów, gdy szeroko rozumiane dzieje pieniądza przestały być głównym obiektem zainteresowania Autora. Studia te poświęcone są nie tylko wiekom średnim, ale również czasom nam bliższym, jak w przypadku tekstów podejmujących temat obecności motywu niedźwiedzia w kulturze lub rodzinnych Kresów.

Nie trzeba chyba podkreślać, że wszystkie te prace stanowią swoisty fundament bądź punkt przełomowy w badaniach danego zagadnienia i mimo upływu lat od ich pierwszych publikacji pozostają nadal aktualne. Ich tematyka jest bardzo różnorodna, a elementem łączącym jest tu postać Autora. Układają się one w swego rodzaju biografię naukową Ryszarda Kiersnowskiego. Z tego powodu nietrafiony wydaje się fakt nieobecności imienia Profesora na grzbiecie książki oraz niedostateczne jego wyeksponowanie na karcie tytułowej.

Publikację tę przygotowano z niezwykłą pieczołowitością. Tekstom towarzyszy *Wstęp*, w którym wydawcy omawiają historię powstania omawianego tomu i pokrótce go przedstawiają, oraz *Post scriptum*, w którym Jacek

Adamczyk zaprezentował biografię naukową Ryszarda Kiersnowskiego. Jedynym mankamentem, niestety w moim odczuciu dość ważnym, jest brak całościowego zestawienia bibliografii Profesora. Jak dotychczas, o czym informują wydawcy we wstępie (s. 7, przyp. 1), ukazała się ona w trzech częściach, co poważnie utrudnia korzystanie z niej (*Nummus et historia. Pieniądz Europy średniowiecznej*, S. K. Kuczyński, S. Suchodolski (red.), Warszawa 1985, s. 7–24, *Wiadomości Numizmatyczne*, R. XL, 1996, z. 3–4, s. 215–217 i R. XLIX, 2005, z. 2, 133–137). Omawiany tom byłby doskonałym miejscem dla jej prezentacji. Zamieszczone tu teksty są tylko niewielkim wycinkiem dorobku Profesora i pełna jego bibliografia byłaby niejako uzupełnieniem zamieszczonych tu studiów. Szkoda, że tak się stało.

Wspomniana już staranność edytorska jest też widoczna przy prezentacji poszczególnych tekstów. Pod każdym z nich zamieszczono informację o miejscu pierwodruku oraz streszczenie angielskie lub niemieckie. Ogromna ich większość (w tym wszystkie teksty numizmatyczne) została opatrzona przez prof. Borysa Paskiewicza bibliografią uzupełniającą, będącą w swej istocie krótkim omówieniem dalszej historii badań danego zagadnienia. Prace te zostały też wzbogacone przez dr. Mateusza Boguckiego o ciekawy materiał ilustracyjny zawarty na 43 tablicach. Bardzo przydatna jest też podwójna numeracja stron — obok aktualnej, na marginesach podano numerację stron pierwotnych publikacji, co znacząco ułatwi korzystanie z nich w pracy naukowej.

Uwagę zwraca niezwykle zdjęcie Profesora autorstwa jego wnuka, Jana Brykczyńskiego daleko odbiegające od standardowych fotografii zamieszczanych w tego typu publikacjach. Przedstawia ono Ryszarda Kiersnowskiego przy biurku wśród książek i notatek w zamyśleniu patrzącego na stojące przed nim małe figurki niedźwiedzi pochodzące z jego kolekcji, które stały się jedną z ostatnich jego inspiracji badawczych. Można się domyślać, że właśnie w tym miejscu powstawały liczne jego prace. Trudno o bardziej przejmujący, można powiedzieć — intymny portret uczonego.

Publikacja dzieł wybranych profesora Ryszarda Kiersnowskiego jest wyrazem hołdu złożonego mu przez uczniów i współpracow-

ników. Prawdą jest, że — jak podkreślali wydawcy — ich zamieszczenie w jednym tomie przydaje im wartości. Studia te będą mogły nadal stanowić źródło inspiracji, jak też być swoistym kompasem i wskazówką w sposobie patrzenia na źródło historyczne, drogach jego interpretacji i pisania o historii, wciąż będą one wzorem, który odciska trwałe piętno w pracach następnych pokoleń badaczy.

Dobrochna Gorlińska

TADEUSZ SZCZUREK, *Obrót pieniężny w Nowej Marchii w okresie askańskim (ok. 1250–1319) w świetle mennictwa krajów niemieckich*, Warszawa 2007, 416 ss., XIX tablic, mapy.

Praca Tadeusza Szczurka o obrocie pieniężnym w Nowej Marchii w okresie askańskim stanowi kontynuację i podsumowanie poprzednich, długoletnich studiów autora nad monetami brandenburskimi. Jest to chyba jedyny spośród polskich badaczy mennictwa średniowiecznego, który swoją uwagę skupia głównie na monetach niemieckich, zwłaszcza brandenburskich. Tadeusz Szczurek jest autorem i wydawcą wielu publikacji poświęconych zarówno poszczególnym znaleziskom, w tym opracowań kilku skarbów, jak również prac z zakresu problematyki związanej z mennictwem zachodniopomorskim i brandenburskim. Przede wszystkim jednak pozostaje znakomitym znawcą stosunków mennicznych panujących w średniowieczu na obszarze Brandenburgii oraz ziem sąsiednich. Do jego najnowszych prac należą: *Moneta w Gorzowie Wielkopolskim i okolicach na przestrzeni dziejów* wydana drukiem w Gorzowie Wlkp. w 2007 r. oraz recenzowana książka o obrocie pieniężnym w Nowej Marchii, powstała na podstawie dysertacji doktorskiej autora. Warto zaznaczyć, że jest to pierwsza i jedyna jak dotąd publikacja książkowa w języku polskim, poświęcona tej interesującej i trudnej tematyce.

Prezentowana niżej pozycja składa się z dwóch zasadniczych części: opisowej gdzie przedstawiono wnioski z przeprowadzonych analiz — oraz katalogowej, zawierającej inwentarz znalezisk. Celem autora było zgromadzenie wszelkich dostępnych źródeł numizmatycznych nie tylko z ziem Nowej Marchii, ale także z terenu Brandenburgii na zachód od Odry,